بسم الله الرحمن الرحيم

فاعتبروا یااولوالالباب

مشر هم د خندا
کشر هم د خندا

لیکوال

دکتور فاروق اعظم

د خپرېدو کال: ۱۳۵۲

بیروت - دوهم چاپ

پېښور - دریم چاپ

کابل - سلواغه

بسم الله الرحمن الرحیم

سریزه

مشر هم د خندا کشر هم د خندا د محترم ډاکټر صاحب فاروق اعظم اثر دی چې د نن څخه څه کم څلور لسیزې مخکې کښل شوی. د کتاب منځپانګه د مرغانو د یو داسې ټولې په ځای ځایګي را څرخي چې د خپل جغرافیائي موقعیت په سبب تل ناآرامه او د خپلو ځالو د دفاع په لیار کې همیشه له نورو سره په شخړو او جګړو اخته وي.

د ریښتیني او سالم مشرتابه نشتوالې یو بل بد شامت دی چې دغه مرغان ورسره لاس او ګریوان دي. د کتاب کیسه په ساده او روانه پښتو پر مخ ځي او لوستونکی داسې له ځانه سره اخلي چې د هر کرکټر په لوستلو یې مخې ته د کوم مشر او یا کشر څهره دریږي. او په آخر کې سړی نه پوهیږي چې ژاړي او که خاندي.

که له یوې خوا د ځینو مرغانو اکریا حالت د ژړا وي نو له بلې خوا بیا د ځینو مسخره بڼه د خندا هم وي. خو ډیر وخت سړی له غمه خاندي او یا له ډیرې خوشحالۍ ژاړي چې دغه کتاب ددې کیفیت امتزاج په ډیره ښه توګه ترسیم کړی.

> *اروښاد الفت صاحب څه ښه وئیلي:*
>
> *اوښکې مې له سترګو رابهیږي په خندا کې*
>
> *تل ژاړم په خندا کې که ژړا کې په خندا یمه*

موږ نور د محترمولوستونکو او کتاب تر مين نه حايل کېږو. دا تاسې او دا مو کتاب. او په آخر کې د بخښونکي او مهربان څښتن لوی درباره ته لاسونه لپه کوو چې د دې بې مددگاره مرغانو په زار حالت نور رحم وکړي، دوی ته د خپلې ځالې د دفاع استطاعت ورکړي او د تحميلي مشرانو له شره يې وژغوري.

همدا راز محترم داکتر صاحب فاروق اعظم ته د لا زياتو ادبي، تحقيقي او سياسي پنځونو توفيق غواړو.

په درنښت

د هيواد ويبپاڼې مسئوله ډله

بسم الله الرحمن الرحیم

په یوه ښکلې سیمه کې د مرغانو یوه ټولې اوسیده، که څه هم په دانه خوار او ږنگر وه خو بیا هم په رومرزه ژوند خوښ او بسیا ښکاریدل. مگر ددې مرغانو د اوسېدلو ځای په جغرافیائي لحاظ داسې واقع شوې وو چې د نورو مرغانو د ډلو د تلو را تلو لار پر سپره وه. نو ځکه د دوی دغه موقعیت دوی آرام ته نه پرېښودل.

وخت ناوخته به پر دوی حملې کېدې، جنگ به پر تحمیل کېدئ او دوی به د خپلو ځالیو د دفاع لپاره هر وخت قربانۍ ورکولې. ددې بېچاره مرغانو مشرتابه هم د هر جنگ په نتېجه کې تغیر خوړ او هر وار به داسې مشر په دوی تحمیل شو چې هغه به د تجاوز سره د گذارې او مصالحې استعداد درلود او د دښمن سره به یې د ښو روابطو ساتل د ځان لپاره حیاتي بلل.

په دې ډول، مشر به تل دا فکر کاوه چې دی د کشمکش په نتېجه کې واک ته رسېدلی او د بهرنیو قوتونو د احسان مرهون دی. نو ځکه به یې له یوې خوا دا کوښښ کاوه چې و گاوندي لویو مرغانو ته په امتیاز ورکولو سره خپله سلطه پر خپله سیمه قایم او دایم وساتي. او له بلې خوا یې فکر کاوه چې که زه د خپلو مرغانو حال ته سمه توجه وکړم او هغوی سم رهنمایي شي نو نه یواځې گاونډي لوی مرغان به خفه او ما به ایسته کړي بلکه خپل د سیمې مرغان به هم بیا زما د سوءاستفادې او مطلق العنانه حکمروایی په مقابل کې ودرېږي.

په دې اساس مشر مرغه د خپلو مرغانو ژوند ته توجه نه کول تر څو خپل مرغان پټې سترگې او ناپوهه وساتي او بهرني قوتونه قانع. دغه مشر به ځان مېلمه گاڼه نو ځکه یې د خپلې سیمې د مرغانو حال ته سالمه توجه نه وه او صرف و صرف یې خپل شخصي گټې مدنظر وې او بس، تر څو د مبادا تر ورځې یې ځان موړ کړې او خپله چاره یې کړې وي.

که یو څوک ښه ورته ځیر شوی وای ددې سیمې د مرغانو ژوند د دوی د مشر سره د ډېرې خندا او زړه سوي وو. هر مرغه چې به مشر مرغه ته ځان په یوه طریقه نږدې کړ او خپل اخلاص به یې ورته وښود نو هغه به د وخت د ضرورت په مطابق لومړی ښه استقبال کېدی.

حتی ځینې وخت به خپله مشر په مرغانو کې کتل چې کوم تندرست، ښایسته، هوښیار او په مرغانو کې د نفوذ او محبوبیت څښتن مرغه وو هغه به یې په کومه طریقه را خپل کاوه او په مختلفو ذریعو به یې هغه خوشحاله ساتی. څه وخت چې به تیر شو بیا به یې هغه زوړ اشنا په اصطلاح پرېښود، بل نوی مرغه به یې را خپل کړ او امتیازات به یې ورکول. بیا به یې هغه هم پرېښود او بل به یې را ټینګ کړ.

د وخت په تېرېدو به د دې مشر رابطه د خپلو کشرانو سره عجیبه شکل واخیست. د مشر مرغه مهمه پالیسي دا وه چې د خپلو کشرانو څخه پخپله ګټه اعظمي استفاده وکړي خو هیڅکله پرېنږدي چې د دوی څخه کوم یو نېک نام او د عزت خاوند سي.

مثلاً دغه مشر به د خپل ضرورت پر بنیاد یو مرغه ته د کار موقع ورکړه، هغه به دا موقع غنیمت وګڼل او شپه او ورځ به یې کار کاوه چې سیمې ته د خدمت مصدر او په ملګرو کې نېک نام شي. خو کله چې به مشر پوه شو چې ده په مرغانو کې څه رسوخ او محبوبیت پیدا کړ نو بیا به همدې مشر د دغه بېچاره مرغه د بې عزته کولو او را غورځولو دسایس جوړول.

د ده د کار مخ به یې نیوی او هر ځای به یې پخپلو تالي څټانو بې عزته کاوه. دا خوار به پخپله ګناه نه پوهېدی. مشر به داسې تظاهر کاوه چې په دې حرکاتو ندی خبر. ټوله ګناه به یې د مرغانو پر ناپوهۍ او ناساتیۍ اچول چې دوی د ده په قدر او د کار په اهمیت نه پوهېږي.

مشر د جنګ لپاره ځانته مرغان ساتلي وه چې هغوی به د ده او د ده د ګټو دفاع کول. ځینې هوښیار مرغان به یې د خپل ظلم د روا معرفي کولو او استدلال لپاره ساتل خو هیڅ یو ته یې دا وخت نه ورکاوه چې نور ورته په عزت قایل شي.

حتی کوم مرغان چې به پخپله په خپل محیط او سیمې کې د یو څه حیثیت خاوندان وه، هغوی به یې قصداً ورو ورو بې عزته کول څو هغه امتیاز له لاسه ورکړي، پخپل محیط کې بې قدره شي او بیا څوک ده ته د امید سترګې وا نه ړوي.

د مخه مو وویل چې د مشر مرغه فلسفه دا وه چې ټول عزت ده لره دی او بس. ټول د سیمې مرغان اصلاً باید د ده د عزت او ګټو لپاره کار وکړي او نور مرغان باید تل د ده لاس ته محتاج وي. د دغه فلسفې په اساس ده تل د نورو مرغانو څخه بڼکې اېستلې.

مثلاً یو مرغه وو چې ښه غټ، تندرست او قوي وزرونه یې درلودل چې ښه لوړ او تېز په الوتلای سوای. ده لومړی هغه ډېر نازاوه تر څو هغه ته وښيي چې ډېر اخلاص ورسره لري. په دې ډول به د هغه بېچاره مرغه سترګې د اخلاص او احسان سراب ونیولې.

مشر مرغه به تل ویل چې د نورو مرغانو څخه استفاده باید وسي خو هغوی نباید د ده د نږدیکت او امتیاز څخه تر هغو حدودو د باندې استفاده وکړي کوم چې ده ورته ټاکلی دی.

مشر مرغه فکر وکړ چې دغه غټ مرغه چې ډېر تېز او لوړ الوتلای شي امکان لري زما سره د نږدېوالي په وجه په نورو مرغانو کې نفوذ پیدا او نور مرغان پر راټول شي او یا حد اقل د یو مستقل کار کولو توان پیدا کړي. نو لومړی د هغه مرغه د قوي وزرونو د بڼکو د کښلو په فکر کې شو چې د الوتلو او پرواز څخه یې واچوي.

یوه ورځ یې د هغه د وزر څخه یوه غټه بڼکه په یوه بهانه وکښل او په ځان پورې یې ونښلول. کشر مرغه نه یوازې له احترامه څه ونه ویل بلکه و یې ویل چې د یوې بڼکې پر ځای ټول وزر یې تر ده جار. څو ورځې وروسته مشر یوه بله بڼکه په یوه بهانه د کشر مرغه له وزر څخه وایستل او په ځان پورې یې ونښلول خو بیا هم دې عاجزه مرغه څه ونه ویل.

دا کار څو ځلې تکرار شو. بالاخره بېچاره مرغه ته شک پیدا شو چې مبادا زما مشر زما د زیات اخلاص څخه په سوءاستفاده سره زما د بې وسه کېدو او فلجېدو خیال و لري. مشر په پوه سو او د ده د تطمیع لپاره یې څو د جوارو دانې اضافه ورکړې تر څو دا تشویش په دې ډول ځینې لرې کړي.

په کرار کرار او مهارت سره کشر مرغه د وزرو څخه دومره بڼکې وایستل سوې چې که ده اوس شدید عکس العمل ښوولی هم وای مؤثر نه وو. دا ځکه د وزرو اصلي او د پرواز بڼکې مشر ځینې ایستلې وې. په دې ډول د پرواز څخه پاته او تل د مشر د ترحم محتاج پاته سو.

نوې بڼکې چې به یې وزرونو راشنې کړې نو هغه به مشر په اول سر کې لا ور وکښلې خو دا وار بې له دې چې د کشر مرغه د خفګان څه پروا وکړي. حتی په قهر به لا دی وو او هغه بېچاره به مجبور وو چې وزر سم ورته ونیسي. څو د بڼکو د کښلو په وخت کې مشر تکلیف ونه ویني.

په دې ترتیب مشر مرغه د خپل کشر ملګري د قوي وزر بڼکې ټولې یو په بل پسې و ایستلې او کشر لومړې د اخلاص بیا د تطمیع او وروسته د ناتوانۍ په وجه ږغ نه کاوه. په دې ډول دا قوي مرغه د مشر له خوا په ډېر مهارت سره د پرواز څخه ولوید او د تل لپاره به په مځکه پروت د مشر لاس ته اړ وو.

مشر مرغه به د دغه بل کشر مرغه غټې بڼکې په خپل ځان پورې ونښلولې خو هغسې کار یې چېرې ورکاوه لکه څنګه چې د اصلي خاوند په بدن کې وې.

مشر مرغه یوه ورځ وکتل چې مرغه ښه ښایسته او په شاوخوا مرغانو کې د نفوذ او محبوبیت خاوند دی نو د هغه د بې عزته کولو په منظور یې د یو منظم پروګرام له مخې د هغه څخه د بڼکو د ایستلو عملیه شروع کړه.

لومړې یې د هغه د ښایسته غاړې څخه بڼکې وایستلې. هره بڼکه به چې مشر مرغه د ښایسته مرغه څخه ایستله کشر مرغه به په لومړي سر کې تصور کاوه چې زه خو په اخلاص د مشر سره روان یم چې دی زما بڼکو ته ضرورت لري. تر ده یې جار. د ده عزت زما عزت دی. زه باید ده ته په خپل اخلاص کې ثابت قدم اوسم.

په دې ترتیب دا ښکلی مرغه بد شکل او د مشر د لاسه بدقواره شو او بیا به خپلو ملګرو ته مخامخ کېدای نسوای او تل به د خپل پخواني محیط او انډیوالانو څخه پټ ګرځېده کوم چې یو وخت دی هلته د یو خاص مقام څښتن وو.

یو بل مرغه وو چې ددې سیمې په مرغانو کې په حیا او ادب مشهور وو. مشر مرغه یوه ورځ هغه را وغوښت او ورته وې ویل چې زه د داسې با ادبو کسانو ډېر احترام لرم. ته باید زما سره نږدې وه اوسې. ځای او دانه یې ورته تهیه کړل. حیاناکه مرغه ډېر خوښ او خپل مشر ته په دعاګانو سر شو. هر ځای به یې د ده توصیف کاوه.

یوه ورځ مشر مرغه ووی چې زما تر پښو لاندې ځای سم ندی. پدې وجه مې د شپې خوب ډېر ناآرامه وي. د دربارانو څخه یو بې ادبه او بدګذاره مرغه نظر ورکړ چې صاحبه ستاسې د استراحت او د شپې د ځای د نرموالي لپاره د ټولو مرغانو تر لکۍ لاندې بڼکې باید راغونډې شي او دلته ستاسو تر پښو لاندې هوارې شي.

دا نظریه هم ورکړل شوه چې که د بڼکو راغونډولو کار د حیاناک مرغه څخه پیل شي ډېر ښه به وي. دا ځکه چې دی به د حیا څخه ږغ ونکړي او په دې ترتیب به دا کار په آرامۍ پیل شي. دوهم دا چې نور وويني چې د حیاناک مرغه څخه یې بڼکې کښلې هغه څه نه ویل نو ممکن په دې کې یو حکمت وي. او دریم دا چې حیاناک د خپل عزت د ساتلو لپاره مجبور دی چې د دغه کار د مشروعیت لپاره دلایل پیدا او وړاندې کړي.

په دې ډول کار لومړی په ډېر مهارت د حیاناک مرغه څخه پیل شو. یو کس یې ور حواله کړ، هغه بڼکه د ده څخه وکښل. ده د خپل آبه ږغ ونکړ، راغی مشر ته یې عرض وکړ. هغه ورته ووی چې ښه یې ندي کړي. پر ده یې لاس تیر کړ.

بله ورځ بیا همدا عمل تکرار شو. ده مشر ته بیا عرض وکړ. هغه ورته ووی چې دا کوچنیان دي د چا په قدر نه پوهېږي. ته مه خوابدې کېږه. یو څه د جوارو دانې یې ورکړې.

بل وار چې د اعمل تکرار شو او حیاناک مرغه مشر ته عرض وکړ هغه څه مثبت یا منفي جواب ورنکړ. بل وار چې بیا د همداسې واقعې په شکایت مشر ته راغې نو د دربارانو څخه دوو نورو مرغانو په داسې حال کې چې پر خندل یې هم مشر ته ووی چې هره ورځ د ده شکایت دی. ګذاره پکار ده. په دې ترتیب یې دا حیاناک مرغه بې حیا او بې عزته کړ.

یوه ورځ یوه د دربارانو څخه مشر مرغه ته ووی چې زموږ په مرغانو کې مرغه ډېر پوه او هوښیار دی. ممکن زموږ کار په وشي. مشر هغه را وغوښت، ډېر صفت یې د هغه وکړ او ورته یې ووی چې ته به زما سره نژدې همکاري کوې. دلته به اوسېږې. که ما جوار خوړل جوار به راسره خورې، که مې وچه خوړل. که لنډه ته به مې ملګری یې او که زه وږی اوسېدم ته به هم لوږې قبلوې.

زیرک مرغه چې د مشر دا د لطف څخه ډکې خبرې واورېدې په ډېر ادب یې جواب ورکړ چې صاحبه تاسې چې زموږ مشر یاست دومره اخلاص راسره لرئ او اعتماد را باندې کوئ. زه چې ستاسو کشر یم ولې به خدمت نه کوم. په دې ترتیب زیرک درباره ته لار پیدا کړه خو په یاد یې نه وه چې زیرک په دوو لومو کې نښلی.

په هر صورت زیرک په هغه کار پیل وکړ کوم چې ده ته سپارل سوی وو. په لنډه موده کې یې خپل کار ته شانداره روونق ورکړ. د سیمې په مرغانو کې امید او توقع پیدا شوه چې ګوندې د دوی د غربت حال اوس بدل او ښه شي. خو په دربارانو کې بیا دا تشویش راپیدا شو چې که نظم او اداره منځ ته راسي بیا د دوی سوءاستفاده او بې کفایتي به هر چا ته ښکاره سي.

زیرک ډېر خوښ وو چې د نسبي کار موقع ورته حاصله ده او فکر یې کاوه چې که په دې کار کې لیاقت او کفایت وښيي نو مشر به نوره موقع هم ورکړي. ده به هر ځای په ډېر اخلاص د خپل مشر صفت کاوه او د هغه په صحیح معرفي کولو کې به یې ډېر زیار ویست او د ډېرو مرغانو شکوک یې د ده په نسبت ور رفع کړل.

مگر مشر مرغه د خپلې فلسفې په حکم غوښتل چې د زيرک مرغه د هوښياری څخه استفاده وکړي خو هيڅکله ورته موقع ورنکړي چې دی خپله يو څوک او په محيط کې د عزت ښښتن او د نورو مرغانو د اميد ځای سي. نو ځکه يې د سيمې د ادارې په کارو کې هيڅ صلاحيت نه ورکاوه.

د خپلې قبلي وعدې په خلاف يې د ده د کار او پيشرفت مخ نيوئ. دا ځکه مشر د استعداد او ابتکار دښمن وو خو ظاهراً يې پر ده لاس تېراوه. که ورته اړ نه وای ممکن نور يې ليدلی هم نه وای.

زيرک د مشر له خوا صرف دا صلاحيت درلود چې هر ځای بايد د مشر صفت وکړي او د ده بد خصوصيات نورو ته ښه توجيه کړي. هر ځای بايد د مشر په ګټه استدلال وکړي او د هغه او د ده د دربارانو پر معايبو پرده واچوی.

زيرک وقتاً فوقتاً د خپل اخلاص او ورځنيو ګذارشاتو راپور مشر ته وړاندې کاوه. ده به خپله ستړيا او شلېدلې غاړې مشر ته ښوولې. مشر به په لومړيو ورځو کې په ډېر حرارت سره د ده د فعاليت مننه او تشکر کاوه. څو وخت وروسته يې په اشاره سره د هغه استقبال کاوه او بالاخره خبره دومره سړه شوه چې ورته ويل کېده به چې دا دې وظيفه ده خود به يې کوې.

زيرک د خپل مشر په دفاع کښې ډېر جنګونه وکړل او په دې لار کې يې د خپل بدن ډېرې بڼکې له لاسه ورکړې. سربېره پر دې يې خپل دوستان او د سيمې ټول مرغان هم د مشر پر سر د ځان څخه خفه کړل. خو د دې ټولو قربانيو او اخلاص سره سره مشر دی د ادارې په کار او راز کې د ځان سره شريک نکړ. دا ځکه چې دغه مشر ځانته فعال مايشاء او لاشريک وايه.

مشر په دې هم اکتفا ونکړه. فېصله يې وکړه چې زه به د زيرک د سر بڼکې کاږم او پر خپل سر به يې ږدم. ګونده د زيرک پوهه هم زما شي او هغه هم د نورو د خندا. نو يې د زيرک د سر بڼکې په يوه او بله بهانه را وشکولې او پر خپل سر يې سرېښ کړې.

زیرک لومړی د ډېر اخلاصه څه نه ورته ویل او بیا وروسته څرنګه چې د ټولو مرغانو سره یې د مشر پر سر جنګونه کړي وه او په هېڅا کې یې ښه زړه نه وو پرې ایښی او هم یې ټولې دروازې د ځان پر مخ په خپله تړلې وې ناچاره یې کمافی السابق ژوند ته په بې حرمتۍ سره د مشر د ترحم تر سیوري لاندې اداره ورکول.

په دې سیمه کې چې څومره مرغان وه د هغو یو عجیب حالت او عجیبه منظره وه. د ټولو ښکې خو مشر ځینې ایستلې وې او سرې غوښې ښکاره کېدل. که به سوړ شمال را والوت د دوی به یخ کېدی او مجبور وه د مشر مرغه تر ښکو لاندې ځان تود وساتي.

که به تېز لمر وو هم به دوی سوځېدل او مجبور وه د مشر مرغه تر سیوري لاندې وه اوسي. که به هوا معتدله هم وه دوی به یو د بل د شرمه په غارو کې او یا تر وښو لاندې ځانونه پټول. ګډ به نسوای ګرځېدای. خپله دانه به یې آزادانه پخپله نسوای ټولولای او تل به یې د مشر لطف ته سترګې وې.

مشر مرغه چې د ټولو مرغانو څخه ښکې ایستلې او پر ځان یې نښلولې وې، یو عجیب شی او نکته نیرنګي یې د ځان څخه جوړه کړېوه. د بل ښکې کله د چا پر ځان پسې نښلي او یا ښې ښکاري. پر وزرو، سر، غوږو، وروځو، لکۍ او پر ټول بدن یې د بل ښکې انبار او کوټه کړې وې. یو عجیبه ډوبسه او کره المنظره حیوان ځینې جوړ سوی وو.

په سترګو یې نه لیدل دا ځکه د بل ښکې یې په سترګو پردې غوندې پرتې وې. غوږونو یې سم نه اوریدل دا ځکه د بل ښکو یې د اوریدو لار بنده کړېوه. د ډېر درندوالي څخه خو الوتلای هیڅ نسوای بلکه پر لارې د سم ګرځېدو هم نه وو. ولاړه یې هم د خندا وه او ځغاسته خو یې بیا عجیبه منظره وه.

مشر هیڅکله د چا سره مشوره نکول. څرنګه چې ده د سیمې اداره صرف او صرف د خپل شخصي ګټې او خپل نس د مړېدو لپاره چلول نو ځکه ورته نظم، اداره او مشوره معنی نه درلودل. بلکه د ځان لپاره یې مضر او د خپلو شخصي ګټو لپاره یې جدي خطر ګاڼه.

عجیبه خبره دا وه چې که له یوې خوا ده خپلو مرغانو ته ځان فرعون کړی وو خو بهرنیو مرغانو ته، چې د مرستې هیله یې ورڅخه درلوده، بیا د حلقه بگوش غلام په حیث ولاړ وو.

* * *

نه یم خبر چې څنگه یوه ورځ د سیمې ټول مرغان د مشر په شمول په یو ځای کې راټول سوي وه. یوه عجیبه منظره وه. یو مرغه دومره په خپلو او پردیو بڼکو پټ وو چې یو تیار شوېڼگ یې د ځانه جوړه کړې وو او د هر چا د خندا وو.

بلې خوا ته ډېر مرغان لوڅ لپړ، بې سیرته او خوار ولاړ وه چې په لیدو یې چا ته هم خندا ورتله او هم ژړا. په دې ډول د دې سیمې ټول مرغان د خندا وه. مشر هم د خندا، کشر هم د خندا.

خو دومره فرق یې وو چې مشر پخپل دغه مسخره ژوند خوښ او فخر یې په کاوه خو کشران بیا په زړه کې سخت ناراض او خوابدي وه. مگر د مجبوریت څخه یې چا ته حال نسوای ویلای. دې حالت پټ انقلاب ته لار هواره کول او هر څوک د یو ږغ منتظر وو.

که په دغه وخت کې چا پر مشر حمله کړې وای بې تکلیفه به یې نیولې وای. دا ځکه ده په سترگو نه لیدل چې دښمن ووینی او نه یې په غوږو سم اوریدل چې د دښمن د راتلو آواز واوري. واقعي ملگري یې هم نه درلودل. څه چې وه هغوی خوار او لوڅ لپړ وه.

د مقابلې توان یې هم نه درلود. زړونه یې خوابدي وه. نه یواځې یې د ده دفاع نکول بلکه د ده بې عزتي او لېرې کېدو ته یې په زړونو کې گوري هم ماتولې.

بیروت، لبنان

۶ اپریل ۱۹۷۳

* * * پای * * *